

Pavuša
Vežić

Muzej stakla u Zadru

Sa sjećanjem na Ivu Maroevića

Zadrani svoje gradske utvrde zovu: *Muraji*. Riječ je o renesansnim zidinama strmih pokosa sa snažnim bastionima i dugim kortinama. Tokom 19. stoljeća na njima su zasađeni gradski perivoji i drvoredi s kojih se i danas pružaju široke vizure na zadarski arhipelag i pejzaž gradske luke. Nažalost, velikim dijelom tada su zidine i razarane, najviše na jugozapadnoj strani Grada, ali dosta i na ostalima. Najbolje su sačuvane na istočnoj i južnoj. Osim razaranja u 19. stoljeću i početkom 20. zidine su izložene i gradnjama novih kuća na njima i pored njih. Ti su zahvati dokinuli ravnu crtu povrh plašta utvrda. Na njima su, ili uz njih, podignuti odvojeni blokovi: zgrada vojnog komandanta na bastionu sv. Nikole, palača Bijankini na bastionu Kaštel, Kirchmayerovo svratište i Carinarnica na mjestu bastiona sv. Dimitrija, Obrtna škola na mjestu kortine između bastiona Moro i bastiona Ponton, Licej sv. Dimitrija na obodu bastiona Citadela te palače Drioli i Cosmacendi na bastionu Moro. Riječ je o monumetalnim zdanjima koja su skupa s izgradnjom Nove rive dala pečat slici grada toga vremena.¹

Nedavno je političkom odlukom državnih vlasti ustanovljena nova muzejska institucija

u Hrvatskoj: Muzej antičkog stakla u Zadru. Njemu je namijenjena upravo palača Cosmacendi. Stoga su dvije minule godine trajali radovi preuređenja i proširenja zgrade za novu funkciju. Poslovi su izvođeni po nacrtima arhitekta Branka Silađina iz Zagreba. Projektni zadatak proizašao je iz prethodnog programa koji su izradili arheolozi Muzeja u Zadru te uz prostorne uvjete koje su izdali zadarski urbanisti i konzervatori.² Poslovi su u završnim radovima uređivanja okoliša.

Novim zahvatom zgrada je postala sklop od dva krila budućeg muzeja. Ona su tijelom sraštena, ali oblikovanjem odvojena. Pročelno je stara palača okrenuta prema gradu, a začelno nova prigradnja prislonjena na stražnji zid palače i okrenuta prema gradskoj luci. Staro krilo ima dobro sačuvan povijesni izgled, osvježen novim restauratorskim i ličilačkim radovima, te donekle promijenjenu unutrašnju strukturu. Novo krilo ima moderan izgled, ali neusklađen s neposrednim okolišem i općim ambijentom Stare rive u zadarskoj luci. Ipak, čini mi se da je izraslo iz logično određene matrice, tlocrtne dispozicije prema bastionu i palači, te u osnovi dobre proporcije njegova gabarita prema volumenu palače. Međutim, te vrijednosti demantira sirova forma i hladni dizajn bez emotivne identifikacije s ambijentom, oblik izgrađen neprimjerenim arhitektonskim elementima i građevinskim materijalima.

¹ Za dvije potonje građevine Marija Stagličić zapisala je sljedeće: "moramo priznati da su one u arhitekturi 19. stoljeća dragocjeni i kvalitetni objekti. Posebno je zanimljiva zgrada obitelji Cosmacendi, čije je zapadno pročelje izgrađeno s mnogo virtuoznog apliciranja grčke antičke umjetnosti, zbog čega odiše neoklasicizmom." MARIJA STAGLIČIĆ, Graditeljstvo u Zadru 1868 - 1918, Zagreb 1988., 59.

² Palača je spomenik kulture i nalazi se u spomenički registriranoj povijesnoj jezgri Zadra.

↑ Pročelje palače Cosmacendi, snimio: Pavuša Vežić, 2008.

Tijekom minulog ljeta lokalne su novine objavile niz anketa s nepovoljnim reakcijama Zadran na izgled upravo začelnog krila novog muzeja. Ne bez razloga! Ono se svojim položajem u mnogim vizurama iz luke i osobito s mosta preko nje nalazi izravno u očistu prolaznika i eksponira kao glavni dio budućeg muzeja, što ipak nije. Elementarnom formom bloka bez krovne kosine, gotovo bez artikulacije ploha, upravo blindirano staklenim pločama, krilo se doimlje hladnim stranim tijelom u odnosu na palaču, na tople boje njezina pokrova i oplošja, i raščlanjenost njezina ziđa. Gledano iz luke krilo se nameće kao zatvoreni ledeni kvadar postavljen na vidno mjesto u osjetljivu okruženju najfrekventnijega pješачkog ulaza u grad. U vizuri iz prostora pred tim ulazom najvidljiviji je sraz ploha na sjevernom boku zgrade. Tu se o istom bridu sučeljavaju ravna staklena oplata novog krila, u svojem plošnom

geometrijskom rasteru bez arhitektonskih detalja, s reljefnom arhitektonikom neoklasicističke kompozicije, njezinih korniža, balkona, prozora, trokutastih zabata nad njima i konzolica pod krovnim vijencem.

Dakako, stakleni kontrast nije slučajno izabran, ali nije ni ništa novo u praksi intervencija na povijesnim građevinama i u povijesnim ambijentima europskih gradova. Brojni su primjeri sličnih svjesno izabranih sukoba modernog i tradicionalnog, na nekim mjestima, držim, afirmativnih za urbani ambijent (poput novog krila hotela Dubrovnik u Zagrebu, ili sjajne piramide među krilima Louvrea u Parizu, ili kupole na zgradi Reichstaga u Berlinu), a na nekima čini mi se negativnih u ambijentu (poput staklene nadogradnje na Operi u Lyonu, ili prigradnje u kompleksu današnjih Klovićevih dvora u Zagrebu). Međutim, zadarska aplikacija kao ideja o staklenom kontrastu zapravo nema

komponentu njihove avangardnosti, jer je kao metoda interpolacije pomalo već *passé* za oblikovanje “*novoga u starom*”, kako je vještom sintagmom taj fenomen već odavno nazvao profesor Ivo Maroević, tvrdeći “*da je dobra nova arhitektura ... ujedno i najbolja interpolacija*”.³

U zadarskom slučaju dodatnu odbojnost čini neugodan dojam koji građevinu, gledanu sa suprotne strane luke, ili u dugom prilaznju s mosta, percepcija prolaznika svodi na dvodimenzionalnu projekciju, na svojevrstan džamboplakat ogromnih dimenzija. Dojam je pojačan mutnim staklom teško određive boje bez prozirnosti i bez odraza, bez bitnih svojstava stakla kao tvari. Ono u ovom slučaju

zaista nije opna između vanjskoga i unutrašnjega prostora, već je oplata betonskog zida(!) otvorenog tek u prizemlju, otprilike samo jednom šestinom ukupne površine začelja. Stoga je staklu na svim ostalim plohamu oduzeta prozirnost, a prostoru iza njega prirodno svjetlo. Teško je naći opravdane razloge za takav izbor, čak i u činjenici da je riječ o muzejskom prostoru, kao i za naivno tumačenje da se time oponaša navodno prirodna boja stakla, pa se tako upućuje na sadržaj građevine. Dakako, kriva pretpostavka vodi do krivog zaključka, pa smo umjesto muzeja stakla dobili stakleni muzej, a on izgledom narušava ambijent gradskih zidina i luke u Zadru. To mišljenje jasno su iskazali anketirani građani, mahom ljudi kojima arhitektura nije struka, ali im osjećaj pripadnosti prostoru u kojemu žive daje za pravo

³ IVO MAROEVIĆ, *Novo u starom: Nova arhitektura u starim ambijentima na tlu Hrvatske*. n. zagrebački salon, katalog izložbe, Zagreb 1976., 18.

↓ Pogled s boka na palaču i prigradeno krilo, snimio: Pavuša Vežić, 2008.

↑ Pogled sa sjevera na urbani ambijent palače Cosmacendi, snimio: Pavuša Vežić, 2008.

na osobni, pa makar i laički sud. Podržao ih je i Ivo Petricioli, uvaženi povjesničar umjetnosti, izražavajući mišljenje da su “pravilno reagirali na nagrdivanje povijesnih gradskih bedema”.⁴ To zasigurno nije laički sud. Za profesora Vinka Srhoja, pak, istaknutoga likovnog kritičara, novo krilo palače Cosmacendi “nema nijedne olakotne okolnosti koja bi ga preporučila kao uspješnu dogradnju”. Ono je “kolosalni promašaj” i “prostorna devastacija”.⁵

Čini mi se da je začetak te devastacije već sama ideja o Muzeju antičkog stakla u Zadru, misao problematična na etičkoj i ekonomskoj razini promišljanja unutar struka koje su stale iza nje, te na estetskoj i emotivnoj razini mišljenja o prostoru u kome je ona ostvarena. Dakle, problem se svodi u prvom

redu na namjenu te na činjenicu da su često neprimjerene namjene rušile vrijednost prostora, arhitekture i ambijenta. Naravno, trebalo bi poznavati programsku studiju iz koje je proizašao projektni zadatak. Međutim, jedno i drugo temelji se na navodno iznimno vrijednoj zbirci rimskog stakla u depoima Arheološkog muzeja. Stoga je po mišljenju zagovornika valja izdvojiti iz jednog muzeja i preseliti u drugi. Međutim, uvaženi muzealac i poznavatelj građe o kojoj je riječ, Šime Batović, nekada direktor Arheološkog muzeja, takvu misao javno proziva “nestručnom, smiješnom i bedastom odlukom”.⁶ Za njega nema smisla zbirku odvojiti od ostale građe koja prezentira pojedina povijesna razdoblja. To nije u skladu s muzeološkim principima. Uostalom, “zadarska zbirka nije toliko reprezentativna da zaslužuje zaseban muzej”. Ona je samo manji dio cjeline od

⁴ IVO PETRICIOLI, Muzej antičkog stakla, *Narodni list*, broj 8751., Zadar, 1. kolovoza 2008., 20.

⁵ VINKO SRHOJ, Zar je ovo sutrašnjica!?, *Zadarski list*, broj 3177., Zadar, 7. listopada 2008., 14.

⁶ BORIS OREŠIĆ, Oteto zadarsko blago, *Globus*, broj 873, Zagreb, 31. kolovoza 2007., 49.

koje su veći dio talijanski arheolozi odnijeli u Italiju 1943. godine. Tako misli i Ivo Petricioli koji je također radio kao arheolog u Zadar-
skom Arheološkom muzeju. S takvim ocjena-
ma Muzej antičkog stakla se razotkriva zaista
kao “fikcija o muzeju”, kako je to nazvao
Vinko Srhoj.

Odlukom o podizanju novog muzeja pre-
šućena je tužna zbilja starih muzeja u Zadru.
Narodni muzej datira iz 1832. godine. Nema
rješen problem prostora ni na jednom odje-
lu, a nemoguće je reći je li u gorem stanju
lapidarij u njemu ili depoi. Arheološki muzej
datira iz 1880. godine. Razdvojen je na dvije
nesređene lokacije, uprava mu je podstanar,
a do danas nije sabrao lapide na jednom
mjestu. U takvoj situaciji graditi muzej za
“nekoliko vitrina”, uz opći konsenzus šutnje
muzealaca i konzervatora, zaista je u prvom
redu etički problem. S tim u vezi, naravno,
i ekonomski koji cijenom novog muzeja
odgađa unedogled rješavanje vitalnih funk-
cija starih. Tako neracionalno gospodarenje
sebi dopušta samodopadljiva politika i posr-
nula struka. Stoga ne čudi da je Erma Ivoš u
gradskom poglavarstvu pokrenula raspravu
o “svrsishodnosti skupe investicije za ne
sasvim jasnu kulturnu ustanovu”, te da je u
međuvremenu ustanova od Muzeja antičkog
stakla postala Muzej stakla. Što to hoće reći,
vidjet ćemo.

Što se estetskoga problema tiče, budući
da je riječ o interpolaciji, ili u ovom slučaju
zapravo aplikaciji, suvremene prigradnje
uz staru zgradu koja je spomenik kulture u
registriranoj povijesnoj jezgri, a zbog opće
pomutnje kriterija u našoj praksi, možda nije
naodmet prisjetiti se povjesničara umjetnosti
i konzervatora Ljube Karamana. On je govo-
reći o pitanju interpolacija upozoravao na po-
trebu “kreativnog konzervatorstva” očitova-
nog najprije u skladu: “sklad u dimenzijama,
u boji i materijalu i sklad u općem karakteru
objekta”.⁷ Međutim, o skladu, tako važnoj
odlici arhitekture kao umjetnosti građenja
prostora, u ovom slučaju nažalost ne mo-
žemo govoriti. Emotivne reakcije građana
pobudio je upravo nesklad u “boji i materija-
lu”, ali i nedostatak “arhitektove uživljenosti
u komunikaciju s prostorom i palačom.”⁸

Stoga, nije moguće reći da je staklena
polovina novog muzeja na *Muraju* u Zadru
dobra arhitektura, jer, da zaključno parafr-
ziram Ivu Maroevića i Ljubu Karamana, *samo
je skladna arhitektura dobra interpolacija*. x

7 I. MAROEVIĆ, Ljubo Karaman u kontekstu suvremene teo-
rije konzervatorstva, *Godišnjak zaštite spomenika kulture
Hrvatske*, sv. 12., Zagreb, 1986., str. 156.

8 VINKO SRHOJ (bilj. 5).

SUMMARY: GLASS MUSEUM IN ZADAR

The Museum of Antique Glass is a new
institution destined to be situated in an old
palace within the inherited surroundings of
Zadar's historic town. To meet its new function,
the palace was adapted and enlarged. A new
wing was added on the back side, corresponding
to the building's full height and length and

forming a functional whole with the old part. The
annex is a reinforced concrete construction with
glass coating, in the form of a smooth-surfaced
parallelepiped with neither roof angle nor wall
surfacing. This produced a spatial disharmony in
relation to the palace and the urban environment.